

TÜRKİYE'DEKİ MACARLAR ARASINDA-I

Dr. Ferenc Ispay

Çev. Edit Tasnádi

Takdim: Aşağıda iki parçadan oluşan yazının ve yazıya konu olan Antalya Serik kazasının Gebiz/Macar köyünün ilginç bir öyküsü olduğunu, Macarlar kadar Türkler tarafından da ilgiyle izlenen bir konu olduğunu, bu konuda yazılan Türkçe ve Macarca yazılardan biliyoruz. Bu konudaki yazıların başlangıcını New York'ta oturan Macar akademik Dr. Ferenc Ispay'ın yazıları oluşturur. Bu Macarca yazılar henüz Türkçeye çevrilip bölgenin tarihsel ve kültürel durumu üzerine çalışanlar tarafından tanınmamıştı. Bu eksikliği sayın dostum, değerli Türkolog Edit Tasnádi'nin aşağıda okuyacağınız güzel çevirisiyle kapatmaya çalıştık. Ferenc Ispay'ın iki parçalık yazısını I, II numaralar verip genel bir başlık altında bir araya getirdim. Dipnotunda açıklanan bilgiler *E. Tasnádi* ile *Mustafa Oral*'a aittir, ekleyen adının baş harfleri ile belirtilir (M. Oral).

I. Türkiye'de 400 Yıllık Bir Macar Köyü mü?*

Türkiye'nin özel bir cazibesi var diye hissediyordum her zaman. Belki Finnugor halklarından koptuktan sonra *Türk* halklarıyla akrabalığımız olduğundan, belki Rákóczi ve Kossuth ile beraberlerindeki mültecilerimiz nedeniyle, belki Ármin Vámbéry'nin

* *Élet és Tudomány* (Hayat ve Bilim) dergisinin 1981. yılı 49. sayısında yayınlanmıştır.

yazıları bu büyük ilgimi beslemiştir. Ve nihayet büyük gün geldi çattı– ilk defa 60'lı yıllarda Türk topraklarına ayak basmıştım.

İstanbul'da hemen *Rodostó* konusunda bilgi edinmeye çalıştım, fakat nerede olduğunu kimse bilememiş. Elbette bugün artık her Macar turisti biliyor Rodostó adının *Kemal Atatürk*'ün Türkçeleştirme hareketi çerçevesinde *Tekirdağ*'a dönüştüğünü**. Bilindiği gibi Rákóczi'nin ve Bayan Bercsenyi Krisztina Csáky'nin naaşı İstanbul'a götürülmüş ve küçük bir Galata kilisesinin kriptasında/gömütünde anayurtlarının topraklarına taşınacaklarını, Ilona Zrínyi ile József Rákóczi'nin kemikleri ile birlikte tâ 1906'ya kadar beklemiştir. Galata'da bu küçük kiliseyi görmek istedim. İstanbuldaki Cizvit manastırına telefon ettim ve şansına orada bir Macar papazına, János Vendel'e rastladım. Saint Benoit kilisesini onun yardımıyla buldum. Daha önemlisi, Peder Vendel'le vedalaştığımız zaman coşku ve gayretlerimden memnun kaldığımı ifade etti ve hiç de kolay olmayan bir ödev vermek istediğini ekledi: Türkiye'de bir yerde *Macarköy* diye adlandırılan bir köyün bulunduğunu söyledikten sonra şöyle devam etti: "Köyü arayın ve niye böyle adlandırıldığını öğrenmeye çalışın!" Elbette evet dedim, oysa işe nasıl başlayacağım hakkında hiç bir fikrim yoktu.

Sonraki yılın Aralık ayında tekrar Türkiye'deydim. *Antalya*'ya doğru uçtuğumuzda *Afyonkarahisar*'da inmek zorunda kaldık, çünkü önümüzde, *Toros Dağları* bölgesinde kasıp kavuran fırtınadan küçük uçağımız yoluna devam edemezdi. Bu duruma sevindim, çünkü insan otobüs penceresinden uçak penceresine kıyasla çok daha fazla şeyler görebilir. 300 kilometrelik mesafeyi 7 saat içinde kat ettik ve güneşli sahilin portakal bahçeleri ertesi gün *Anadolu*'nun çıplak, hüzünlü bölgelerini çabucak unutturdu. Antalya bölgesi–eski çağ *Pamfiliyası*–tarihi yerlerini gezdiğimde Macarköyü'ne ne kadar yakın olduğumdan hiç haberim yoktu!...

Sonra gene otobüsteydim. Otobüsümüz *Çubuk* boğazından oflaya pufloya çıktı. Önümüzde her tarafta tekrar yaban Anadolu yaylası yayılmıştı.

İzmir'e 14 saat içinde vardık. Oralarda klasik *Ionia* kentlerini, bu arada *Efesos*, *Didyme*, *Miletos* ve *Pirene*'yi gezdim. Macarköyü hakkında her yerde bilgi edinmeye çalışmayı da ihmal etmemiştim. Didyme'ye doğru giderken *Meander* (Menderes) Nehri taşkınları alanından geçmek zorunda kaldık. Uçsuz bucaksız ova bizim Hortobágy'a benziyordu. Birdenbire–sanki serap büyüyle–kocaman *kuvasz*larıyla*** bizim *szür*'e benzeyen kepeneklerde koyun çobanları belirdi. Arabayı durdurdum. Sürücümüz el kol hareketleriyle arabada kalmaya çağırsa da, ben çobanlara doğru yürüdüm. Yaklaştığımda köpekler sahiplerinin emriyle geri çekildi, biz ise dar sözcük hazinemizin el verdiği ölçüde "akraba" sohbetine girdik. Kepeneklerini, çoban değneklerini ve çoban kulübelerini ilgiyle seyrettim.

* Rodostó, aslında Tekirdağ'ın Prens II. Ferenc Rákóczi ile maiyetindekilerin 18. yüzyılda şehrin o zamanki Rumca adı Rodoşuk'tan bozdukları ve Macarcada bu şekliyle kök salmış biçimidir (E.T.).

* Kangala benzeyen bir Macar çoban köpek türü (E.T.).

- Macarköyü'nün adını duydunuz mu?

Hayır, hiç duymamışlar.

Fotoğraflarını çektim, çoktan görüşmemiş akrabalar misali duygulanarak vedalaştık. *İzmir, Pergamon, Truva* yoluyla İstanbul'a varıp eve döndüm.

Bir sonraki yılın Eylülünde *Ankara*'da, üniversitenin coğrafya kürsüsünde Macarköyünü gene boşuna sordum; sadece *Gazipaşa* civarında aramak gerektiği yolunda bir tasviye duydum. Demek ki *Mersin* ile *Antalya* arasında, Toros Dağlarının güney yamaçlarında aramalıyım. Toroslardan geçerek Mersin'e, oradan da sahilden *Gazipaşa*'ya gidecektim.

Etlik otobüs garajından *Kayseri*'ye doğru yola çıktık. Tarlalarda kocaman koyun sürüleri otluyor, harman yerlerinde tahıl dövülüyordu. 6,5 saat sonra *Kayseri* garajına girdik. Geceleyin *Ürgüp*'te kalacaktım. Oraya otobüs seferi olmadığından bir kamyon şoförüyle anlaştıktan sonra işlenmemiş deri parçaları ile çimento torbaları arasında yerimi aldım. Bölgenin kayalara oyulmuş evleri ile 8.-9. yüzyıl yer altı kilise ve şehirleri dünyaca ünlü. Burası tarihi *Kapadokya*'dır.

Birkaç gün sonra – tekrar *Kayseri*'den – otobüs seferiyle maceralı bir yolculuktan sonra *Tarsus*'a vardım. Ne var ki *Mersin*'de öğrendiğime göre sahilden yol ancak *Silifke*'ye kadar varmış, oysa oradan *Gazipaşa* daha 250 kilometrelik bir mesafede! Demek ki doğudan değil, batıdan, *Antalya*'dan hareket etmeliydim. Bu kadar vaktim yoktu artık.

Çabucak *Konya* otobüsüne biniyor, oradan ise saat ikide *İzmir*'e doğru hareket ediyorum. 710 kilometrelik yolculuk ertesi sabah 5'te biter. Uykusuzum, ama boş bir yatak bulamıyorum, çünkü uluslararası fuar nedeniyle şehirde boş yer yok, hiç yok.

Buraya kadar gelmişken cebimde çobanların geçen yıl çektiğim resimleriyle onları görmek için *Söke*'ye geçiyorum. Adreslerinin büyük bir pamuk üretici şirketin adresi olduğu anlaşılıyor. Büroda fotoğrafları gösteriyorum. ”*Evet, bunlar bizim çobanlarımızdı, fakat artık şirketin hizmetinde değiller.*” Müdürden resimleri kendilerine iletmesini rica ediyorum. ”*Dünyanın öbür ucundan sırf bu resimleri hediye etmek için mi geldiniz?*” diye hayretle soruyor. Evet. Büroda herkes heyecanlanıyor. Sofra kuruluyor, çay ve pasta getiriliyor. Kepenekli çobanların resimleri elden ele dolaşiyor.

Birkaç yıl geçtikten sonra güzel bir Ekim gününde *Erzurum*'da tekrar Türk topraklarına ayak bastım. Amacım–doğu bölgeleri gezmekten başka–hâlâ Macarköyü'nü bulmaktı. *Ankara*'ya uçtum, oradan *Antalya* uçağına bindim.

Doğa koşullarının el verdiği yerlerde–dünyada nerede olursa olsun–otlayan hayvanları yazın dağların serin kırlarına güder, oralarda saçar ve kırkarlar, kışın ise hayvanların açık havada kalabileceği alçak otlaklara inerler. Toros Dağlarında da tâ ezelden böyle yaparlar. Hayvancılığın bu yolunu izleyen nomad (göçebe) aşiretlerine *Yürük*, yazın kaldıkları yerlere de *Yayla* derler. Béla Bartók 1936 sonbaharında birkaç *Yürük* aşiretini kışladıkları *Adana*, *Mersin*, *Osmaniye* ve *Çardak*'ta ziyaret ederek halk türkülerini derlemiş ve bu türküler ile bazı Macar halk türkülerini arasında büyük benzerlikler tespit

etmiştir. Hedefim, Antalya'dan Gazipaşa'ya doğru giderken rastladığım bütün Yürüklerle konuşarak Macarköyü'nü bulmak idi.

Fakat ondan önce Antalya Arkeoloji Müzesini ziyaret ettim. Büyük bir sürpriz olarak *Side* ve *Perge* bölgeleri kazılarını yöneten Bayan Jale İnan'la karşılaştım. Onunla daha önce New York ve Princeton'da buluşmuştum. Planımı anlattığımda eski öğrencisi, müze müdürü Bay Tanju Özoral'ı çağırdı. O da Toros orman müfettişi İsmail Zengingönül'e telefon açtı, o dağları avucunun içi gibi tanıyor diye. Çok heyecanlandığımı zar zor gizledim. Sonradan Bay Zengingönül ile bölgede iki gün dolaştık, iki Yürük kışlağı, ayrıca yüksek dağlar arasında saklanan klasik *Selge*'nin harabelerini ziyaret ettik.

Sonradan küçük teybimle her sabah otobüsle *Yenice*'ye kadar çıktım, oradan da *Termessos* yol kavşağına kadar gidip yayladan dönen kervanları bekledim. Bir gün birden bire cıngırak, çan seslerini duydum, hemen ardından da ilk kervanın ilk devesini fark ettim.

Kervanlar birbirini izliyor! Fakat Macarköyü'nden kimsenin haberi yok...

Serik ve Perge arasında *Karakoyunlu* aşiretinin yeni kurulan *kışlağına* gidiyorum. *Çadıra* buyur ediliyorum, ama sohbet zor başlıyor. Göçebe çobanlar ile yerleşmiş halk arasında her zaman az çok gerginlik duyulur. Çobanlar, kış otlaklarının bostanlar, evler kurulduğu için kırıldığından gücenir, yerleşmiş köylüler ise sürülerin yollarını şasıarak bostanlara, pamuk tarlalarına, portakal bahçelerine girmelerinden şikayetçi. Yerleşmişler hâlâ göçebelikle geçinenleri hor görür, zavallı Yürükler ise geleneksel yaşantılarına devam etmenin gittikçe daha zor olduğunu hissederler.

Sohbet aşağı yukarı şöyle devam ediyor: "Macar olduğumu söyleyin. Biz Macaristan'da Macarlar ile Yürüklerin akraba olduklarını biliyoruz. Ben Yürük akrabalarımızı görmeye ve memlekettekilerin selamlarını iletmeye geldim. Atalarımız dünyanın en iyi askerleri idi, bütün Avrupa onlardan korkmuştu. Onları unutmayalım, geçmişimizden gurur duyalım!"

Konuşmamın olumlu etki bıraktığını memnunlukla gördüm. Çaylar geldi, ortak Türk ve Macar kelimelerini sıraladık, süslü bir kepenek getirildi. Yaşlı bir adam giydi, bense fotoğrafını çektim.

En önemli soruyu bundan sonra sordum:

-Macarköyü'nün adını duydunuz mu?

- Elbette ki. Çok yakın. 25 kilometre var-yok. Ancak adı değişti. Bugün *Gebiz* derler.

Sevincim sonsuzdu! Macarköyü'nü buldum!

Antalya ile Serik arasındaki yolun yarısından Gebiz'e doğru gidilir. Ertesi sabah erkenden kavşaktaydım, Gebiz'e doğru giden bir araca binebilmek için. Kamyon toz duman içinde hızla ilerledikten sonra küçük bir köyün ortasında duruyor. Anlaştığımız ücreti ödüyorum, kamyon ise toz bulutu içinde hemen kayboluyor. Küçük meydanadaki masalarda köyün erkekleri azametle oturuyorlar. *Ramazana* ayındayız: Gün batımına kadar yemeyecek, içmeyecekler. Bütün gözler bana doğru çevriliyor. Bense toprağı göstererek,

”Macarköyü?” diye soruyorum. ”Evet” cevabını alıyorum! Şahadet parmağımı göğsüme dayandırarak ben Macarım anlamında ”Macar!” diyorum.

Köylüler ayağa kalkıyor, etrafımı sarıyor, hayretle bakıyor, ellerimden sıkıyor, masalarına çekiyorlar. Herhangi bir izahat istemeden ziyaretimin amacını anlıyor, birbirlerine ateşli sohbete giriyorlar. Amaçları kendi köylerinin tarihini hatırlamak ve hatırlatmaktır. Teybimi açıyorum. Hararetli tartışma devam ediyor. Aralarından *Küçükataş* adında birinin yardımıyla köy tarihinin ayrıntıları hakkında görüş birliğine varıyorlar. Teybin nasıl çalıştığını gösterdikten sonra yeni dostum Küçükataş ağbiden öyküyü mikrofona anlatmasını istiyorum.

”Atalarımız Macaristan’dan 420 yıl önce ayrılıp İstanbul *Gebze*’sine gelmişler. Orada yerleşerek köy kurmuşlar. Yakın bir Çerkes köyü halkı ile araları açıldıktan sonra köyden ayrılıp *Isparta*’ya yakın *Sorkum***** yaylasına kaçmışlar. Orada yer tutup kışlak arayarak burasını bulmuşlar. Yazın yaylaya çıkıp kışın buraya, sahilin yakınına inmişler. Kök saldıktan sonra her iki yurtlarını andıran isim koymak istemişler. Böylece köyün adı *Gebiz Macar* oldu.”

Anlatılanların yanısıra elle tutulabilecek delil de bulmak isterdim. İlk olarak camiye gittim, fakat nispeten yeni binada hiç bir şey bulmadığımdan refakatçılarımın köy mezarlığının yolunu tuttum. Ülkenin başka bölgelerinde gördüklerimden çok farklı mezar taşlarına şaşkın şaşkın baktım. En şasirticisi ise bir keçe atölyesiydi: Keçe hâlâ en eski usülle yapılıyordu.

Macarköyü’nde iki gün kaldım. Umarım daha ayrıntılı da anlatabileceğim. İstanbul’a döndükten sonra Peder Vendel’e görevimi yerine getirdiğime dair rapor verdim. Sonraları New York’tan kendisine bir teşekkür mektubu da yazdım, fakat başpapazdan Latince bir cevap geldi: ”..Pater János Vendel subito die 12a Dbris manu ad Deum migravit” diye. Tanrı rahat eylesin!

Macarköyü’nün arayışı böyle sona erdi. Ne var ki gerçek iş şimdi başlayacak! Bu rapor folklor, dilbilimi ve tarih alanında bilgileri olan bütün değerli yurttaşlarımı Gebiz, yani Macarköyünü ziyaret ederek bu bilim dallarının metodlarına dayanarak–acemi olduğum için yanıtlayamadığım- bütün sorulara cevap aramaya özendirsin!

II. Çobanlar, Koyunlar, Dağlar: Tekrar Türkiye’deki Macarlar Arasında*****

Élet és Tudomány (Hayat ve Bilim) dergisinin 1981. yılı 49. sayısında anlattığım gibi Türkiye’de bir köy var ki halkı, *dedelerinin 450 yıl önce Macaristan’dan geldiklerini* biliyor. Ben bu köye Macarca ”Magyarfalva”–Macarköyü derim, ama resmi adı bugün Gebiz-Maçar. Göç edenler (yoksa zorla götürülenler) yeni yurtlarında çobanlıkla geçiniyor ve bölgenin göçebe çobanları olan *Yürükler* arasında onlarla uyum sağlayarak kök saldılar. Çobanlığın coğrafya biliminin ”transhüman” diye adlandırdığı biçimini öğrenmişler. Bu demek ki yazın sürüler yüksek dağ otlaklarında bulundurulduğundan hayvanlar sağlıklı ortamda beslenir. Süt ürünleri, yapağı ve yaz sonu kesilecek hayvanların

* Isparta’da *Sorkum* değil, *Sorkun* adında bir yayla vardır (M.O).

** *Élet és Tudomány* (Hayat ve Bilim) dergisinin 1983. yılı, 32. sayısında yayınlanmıştır.

pazarlaması bu işi rantabl kılıyor. Eylülde hava serin olmaya başlar. Çobanlar çadırları toplayıp sürüleri aşığıya, sahildeki ovaya kadar güderler ve ilkbaharı oralarda beklerler. Mayısı kadar dağ otlakları–önceki yılki otlamaları geçiştirerek – tekrar yeşerir. Aşiretler develerini gene yükler ve tekrar on günlük yolculuklarına çıkarlar..

Önceki yazımdan anlaşıldığı gibi *Karakoyunlu* aşiretini kışın sahildeki dinlenme dönemlerinde ziyaret etmiştim. Elbette yazı geçirdikleri *yaylalarını* da görecektim. Kısa mektubumun cevabını beklemeden geçen yıl Temmuz ayında tekrar Macarköyü'ne gittim. Vardıktan sonra yarım saat geçmeden kaldırımında sıralanan masalarda köy halkıyla beraber çayımı yudumladım. *Élet és Tudomány*ın onları anlatan sayısı elden ele dolaştı bakmaya doyamadılar. Çobanların *Çayır Yaylası* 'nda bulunduğunu öğrendim. Hemen yola çıkacaktım.

Ertesi gün saat 4'te çayımı artık *Amanas* 'ta yudumladım. Nereye gitmek istediğimi tekrar anlattım, *Élet és Tudomány*'ın yazısını burada da gösterdim. Bütün resimler tanıdık geldi onlara. Köylüler heyecanla yardımcı olmaya çalıştılar. Çobanlardan birinin –adı *Bayram* idi– köye ziyarete geldiğini ve ertesi gün yaylaya döneceğini söylediler. Biri hemen aradı onu ve biz ertesi sabah saat 7'de yaylaya çıkacağız diye anlaştık.

Obadan Obaya

Bu kalkerli bölgede *karşılaşmanın* çok güzel örneklerini gördük. En güzeli vaktiyle kocaman olan bir mağaradan kalma kısa bir bölümdü: Bunun kemerleri altında bugün fırtınalı havalarda sürüler sığınır. Yaman, dik yamaçta uzun çam ve sedir ağaçları göklere doğru yükselir. Saat 10'da bir kara çadırdaki kısa bir mola verdik. Orada bir delikanlı ile eşeğini hizmetime aldım. Paketlerimi heybeye koyduktan sonra yola çok daha rahat devam ediyordum. Öğleye doğru daha büyük bir obaya vardık, eşekli genç orada bizden ayrıldı. (Her tarafa güzel kokular yaydıran, Macarca adıyla kakukfü=guguk otuna Bayram *kekik* dedi.)

Saat 1,5'ta daha da büyük bir obaya vardık ve öğle yemeğini orada yedik. Oradan bir çocuk bize eşlik etti. Bir sonraki obada bana hayretle baktılar. Aşiret ve yer adını sorduğumda tam istediğim yere vardığımı anladım.

Selamlaşmadan sonra yere bir kilim serildi. Biz erkekler bağdaş kurduk, kadınlar da çay getirdiler. *Élet és Tudomány* tekrar elden ele dolaştı ve canlı konuşmalarla gülümsemeler, bütün resimlerin tanıdık geldiğini gösterdi. Kepenekli fotoğrafını çektiğim yaşlı adam da ortaya çıktı. Onun sözlerinden yalnız dost değil *kardeş* olduğumu herkes anlamış.

Her obada gördüğüm gibi meskenler bir *çadır* ile taş duvarlı bir kulübeden oluşuyor. Bana bu *odada* yer gösterildi. Sahibi Abdurrahman Çelik idi. Eşi bayan *Bulut* ve iki küçük çocuğuyla beraber oturuyordu. Eşyalarımı yerleşip dolaşmaya çıktım.

Bayan Bulut ve Bayan Ak ellerinde kovalarla yakında dinlenen sürüyü sağmaya gittiler. Koyundan koyuna geçerek hayvanların memelerini elledi ve dolu buldukları takdirde hayvanın yanına çömelerek sağdılar. Sağmayı bitirdikten sonra iki kadın sütü bir bezden süzdü ve bir kazana döküp açık ateşte kaynatı.

Dışarıda daha iki ateş yanıyordu. Birinde Bayan Ak, diğesinde ise Bayan Bulut'un kızı *Meryem* akşam yemeğini pişiriyordu. Karanlık çökmeye başladığı zaman pabuçlarımızı çıkararak yemeğe odaya girdik. İlk kap bir çorbaydı, bunu bir tepsiye koydular. İkincisi sulu bir sütlü yemektir, sonra *dolmaz* geldi. Bu bizim unlu "császarmorzsa"ya benziyor, fakat daha iyi kaysın diye yanına tereyağ da verildi. Akşam yemeği *ayran* ve sonra çay ile sona erdi.

Yemekten sonra Meryem ile bayan Çelik yerde yataklarımızı açtılar. Ağır yorgan ile kalın yün battaniyeler serildi. Misafir olarak benim yerim sıranın ucundaydı.

Çadırlar, Taş Kulübeler

Uyandığında kadınlar çalışıyordu. Ev sahibim daima yanımda bulunmayı görevi sayıyordu. Akşam develeri sorduğumdan ilkin develere gittik. Bir deveci ile develer koyunlardan daha yüksek yerde bulunuyordu. Yanımıza tüfek de almıştık, fakat kurda rastlamadık.

Bir çobandan öğrendiğime göre *Çayır* yaylasında aşağı yukarı 50 çadır bulunmaktadır. Bir çadıra ortalama 150 koyun, 100 keçi, iki eşek ve iki köpek düşer. Haftada bir defa süt ürünlerini satmak amacıyla *Anamas* pazarına inilir. Kesilecek koyunlar araba ile İzmir mezbahasına götürülür, et ise Kuveyt'e ihraç edilir.

Dediğim gibi çobanların meskeni genellikle yan yana duran bir çadır ile bir taş kulübesinden ibaret.

Çadırın planı dörtgendir. İçi aşağı yukarı 4,5 X 3,25 metre. İskelesini üç direk ile dört kayış oluşturur. İki metrelik direklerden biri çadırın ortasında durur. Direklerin yukarıdaki uçlarına, çadırın üstünü delmemeleri için *çanak* konur. Bir avuç genişliğindeki kayışlar keçi kılından dokunur. Bir tanesi uzunlamasına üç direğin üstünde yatar, üzerine üç tane daha kısa kayış konur. Kayışların uçlarına ipler bağlanır: Toplamda sekiz ip çadırı yere bağlar. İpler altına çatallı değnekler yerleştirir, bunların itiştilmesi ile ip ve kayışların gerilmesi sağlanır ve gerektiğinde değiştirilebilir. Üst kapaklar/çatı da bu keçi kılından dokunmuş kayışlarla dikilerek birleştirilir. Yan duvar iki kısımdan ibaret: aşağıda 1,45 metrelik, kaba taşlardan örülmüş kuru duvar durur, bu taş duvardan saçağa kadar keçi kılından yapılmış yan duvar bulunur. Bunlar çatıya küçük tahta parçacıkları ile bağlanır. Alt tarafları taş duvar boyunca serbestçe sarkar. Hava sıcak ise, ya da daha fazla ışığa ihtiyaçları var iken bu yan duvarların serbest ucu üst kapak üzerine katlanır. Taş duvar yerine hasır da kullanılabilir.

Taş kulübenin, yani odanın ölçüleri buna benziyor. Kaba, yontulmamış taşlardan, harçsız yapılıdır. Çatı konstrüksiyonunun iki yontulmamış tahta tabakası arasında bir plastik çarşaf konur – yağmurlarda bu çok faydalı olur. Ne çadırın penceresi var, ne de odanın. Mobilya görmedim: yere serilen kilim üzerinde uyur, yer ve otururlar. Yatakları gündüzün güzelce katlanarak uzun duvarların birinin yanına koyup, kilimle örterler. Basit dokuma tezgâhi da var her yerde. Kadınlar, başka işleri yokken tezgâha oturup dokumaya devam ederler. Güzel motifleri ezberle biliyorlar.

Açık ocak girişten 1,5 metrelik bir mesafede uzun duvarın yanında. Yassı bir taş yerini belirler. Kazanı odanın yanında, dışarıdaki açık ateşe koyarlar. Her çadır ve oda önünde başka bir açık ateş de var, üzerinde günlük yemekler yapılır.

Odaların çoğunda çatısı olmayan oval bir yapı da görülür. Bu, hem şekli hem de amacı açısından Macar çobanlarının "vasaló"suna benzer. Göğüse kadar eren taş duvarlar içeriye doğru eğilir, bizim vasalólarımızın kamış duvarları gibi. İçeride yemek de pişirilir, ekmek de.

Hamurlular, Kap Kacaklar

Bir gün Mustafa *Bulut*'un çadırını ziyaret ettik. Geldiğimizde ekmek hazırlandı. Ev sahibinin kızı alçak ayaklarda duran bir hamur tahtası önünde yerde oturuyordu. Yanında plastik bir leğende ekmek hamurundan yapılmış küçücük somunlar vardı. Bunları birbirinin ardından tahtaya***** koyup oklavası ile şehriye inceliğine açtı, böyle oluşanyufkayıoklavasıilealtındaateşyananyuvarlaklevhaya***** uzattı. Oradabaşkabir kadın yufkaları bir *şiş* ile hamurun her iki yüzü pişinceye kadar çevirdi. Pişmiş ekmekler bir mutfak bezi üzerinde istiflendi.

Kullandıkları kaplardan, sütün kaynatıldığı *kazandan* demin söz ettim. Kazanlarda başka süt mamülleri de –miktar büyük ise– yapılır. Küçük büyük *tencereler* de kullanılır. Vazgeçilmez *ibrik* 300 milimetrelik kulplu sürahidir. İçindeki suyu el yıkamaya, yıkanmaya ve ayıp (mahrem) yerlerini temizlemeye kullanıyorlar. Suyla dolu çaydanlık her zaman çay yapılabilsin diye, daima ateşin yanındadır. Çay küçük cam bardaklardan içilir. Gelene ilk sorulan soru da "Çay alır mısınız?". Su sığ *kuyulardan* veya akan *oluklardan* alınır. Suyun taşması başta genç kızlar olmak üzere kadınların işidir. Keçi veya koyun kırbaları***** (?) hâlâ kullanılmaktadır.

Hayat Tarzları Değişiyor

Yürüklerin geleneksel hayatı hızla değişiyor. Yusuf'un koyunları Macarköyünden Amanas'a kadar –hayvanları 10 günlük yoldan kurtarmak için– artık kamyonla götürülüyor. Çadırda yemek modern ocakta tüpgazla pişirilir. Açık ocağın yeri kireç badanasıyla temizlenmiş. Yalnızca yassı taş eski ocağı hatırlatıyor. Yusuf haberleri transistörlü radyodan dinler. Kaymağı yeni sağdıkları süttten santrifüjle ayırt ederler, koyunlar hastalıklardan modern ilaç sanayiinin ürünleri ile korunur.

Yörükler Müslümandır, fakat ibadetin ancak bir tek örneğini gördüm: Yusuf'un bir yaşlı misafiri sabah namazını kıldı. Kadınların başka Müslaman ülkelerde görünen, bazen ancak namusluluk taslanan davranmalarına buralarda hiç rastlanmaz. Rengarenk, çiçek desenli giysilerinde güzel endamları seçilebilir. İlkel koşullar altında yaşamalarına rağmen herkes temiz, asla kötü kokmazlar.

Ayrıldığım zaman hava güneşliydi. Bütün tanıdıklarım teybime bir şeyler daha söyledi, sonra duygulanarak vedalaştık. Bayan Ak, modern çağımızı unutarak, saygın bir misafirin elini eski geleneklere uygun olarak öptü, sonra alnına değdirdi. Dik, kayalı yamaçtan geriye baktığımda uzaktan gelmiş kardeşlerinin tökezlenip ilerlediğini izlediklerini gördüm...

* Ekmek açılan bu yuvarlak tahtaya *Senit* derler (M.O).

* *Saçta açılan yufkanın pişirildiği yuvarlak levha *Saç*'tır (M.O.).

* **Kırba, deriden yapılmış torba/tulum gibi bir sey, içine sıvılar konur veya bunun içinde taşınır.

Türkçe sözlükte, 'sakaların içinde su taşıdığı ağız dar deriden yapılmış kap' anlamında geçiyor (E.T.)